Sosyal Bilimler Dergisi / TheJournal of SocialSciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 54, Ekim2021, s. 225-235

ISSN: 2149-0821 DoiNumber:<http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.52463>

Dr. Öğr. Üyesi İlknur AY

Amasya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, ilknur.ay@amasya.edu.tr

KARMAŞADAN DENGeye “DIŞARIDAKİ İÇERDELİK” VE ŞİİRDE ÖZNENİN ESTETİK YARGISI BAĞLAMINDA NESNENİN TARİFİ VE TASVİRİ: “GECE BİR NETİCEDİR” ŞİİRİ ÖRNEĞİ

Özet

Estetik bir form olan şiir, şairin estetik yargısının şekil bulmuş hâlidir. Zira, şiirin oluşumunda belli bir estetik süreç karşımıza çıkar. Önce şairde nesnesine dair estetik izlenim ve buna bağlı belli bir bakış açısı oluşur ve daha sonra da estetik kanaat şiirde ortaya konulur. Dolayısıyla bir şiirde şairin izlenimlerinin anlama dönüşümü, şiirsel unsurların verilmek istenilen anlamla uyumu önemlidir. Hissedilen duygu en uygun ifâdesini bulduğunda şiir de başarılı şekilde estetik yargısını ortaya koymuş olur. Cahit Sıtkı Tarancı’nın estetik yargısının aynı zamanda şiirinin adı olduğu “Gece Bir Neticedir” şiirinde de bunu görmek mümkündür. Şiirde özne ile nesne iletişimi bağlamında gecenin süje karşısındaki varlığı belirginleştirildikten sonra, gecenin iç dünyadaki görünümü, yansıması sunulur ve şairin estetik kanaati belirtilir. Bu şekilde aynı zamanda şiirin oluşum süreci de gözler önüne serilir. Şairin nesnesine dair izlenimlerinin derlendiği şiirde bütün ayrıntılar estetik yargı bağlamında bir araya getirilir ve neticede şairin geceye dair tasviri ve tarifi karşımıza çıkar.

Anahtar kelimeler: Şiir, estetik, algısal gerçeklik, estetik yargı, Cahit Sıtkı Tarancı, “Gece Bir Neticedir”.

**FROM CHAOS TO BALANCE, THE DEFINITION AND DESCRIPTION
OF THE OBJECT IN THE CONTEXT OF THE "OUTSIDE INSIDE" AND
THE AESTHETIC JUDGMENT OF THE SUBJECT IN POETRY: AN
EXAMPLE OF THE POEM "NIGHT IS A RESULT"**

Abstract

Poetry, which is an aesthetic form, is the embodiment of the poet's aesthetic judgment. Because, a certain aesthetic process emerges in the formation of poetry. First, the poet has an aesthetic impression of his object and a certain point of view, and then the aesthetic opinion is revealed in the poem. Therefore, the transformation of the poet's impressions into meaning in a poem and the harmony of the poetic elements with the desired meaning are important. When the emotion felt finds its most appropriate expression, the poem successfully reveals its aesthetic judgment. It is possible to see this in Cahit Sıtkı Tarancı's poem "Night is a result", where aesthetic judgment is also the name of his poem. After clarifying the existence of the night in front of the subject in the context of the subject-object communication in the poem, the appearance and reflection of the night in the inner world is presented and the poet's aesthetic opinion is stated. In this way, the formation process of the poem is also revealed. In the poem, in which the poet's impressions of the object are compiled, all the details are brought together in the context of aesthetic judgment, and as a result, we come across the poet's definition and description of the night.

Keywords: Poetry, aesthetics, perceptual reality, aesthetic judgment, Cahit Sıtkı Tarancı, "Night is a result".

GİRİŞ

Şiir estetik bir formdur, şiiriyeti oluşturan birtakım öğelerden kurulu bir bütünlüktür. Şiirin estetik varlığı, aslında derindeki soyut yapının, anlamın betimlenişidir. Şair bu anlamı şiiri kuran unsurlar, kelimeler, imgeler şeklinde birtakım şiirsel dinamikler ile gözler önüne serer. Şairin algısal gerçekliği olgulardan hareketle yine olgulara dair oluşturduğu yeni ve farklı bir gerçekliktir. İşte bu süreçte şiirsel dinamikler ile estetik bir yapı karşımıza çıkar.

Şair dış âleme özel bir dikkatle bakar, iç dünyasında gözlemlerini özenle kaynaştırıp hisleri ve fikirleri ile onları besleyip değerlendirir. Böylece bu süreçte nesneye dair gözlem ve düşünme aşamaları ortaya çıkar.

Gözlem sırasında süje ve obje arasında bir bağ oluşur. "Süje ile obje arasındaki bu kaynaşma sanatı meydana getirir. Obe, süjenin ritmini ve ifâdesini alır." (Ülken, 1958: 164). Bundan sonra "Bir algının objesi olan nesne, artık herhangi bir nesne olmaktan çıkar, bir estetik nitelik elde eder." (Tunalı, 2014: 85). Heidegger'in de söylediği üzere, "Sanat eseri, var olanın varlığını kendince açar. Bu açılma, yani dışa çıkma, yani var olanın hakikati eserde gerçekleşir." (Heidegger, 2007: 32). Ancak "estetik nesne bütünüyle maddi, insan zihninden bağımsız da değildir; ya sanat yapıtlarında olduğu gibi bütünüyle insan ürünüdür ya da doğada olduğu gibi insan tarafından anlamlandırılmaktadır." (Bozkurt, 1995: 47). Bu açıdan da "sanat

hem bir gerçeği temsil eder, canlandırır, hem de insan duygularını dile getirir, dışavurur." (Bozkurt, 1995: 52). Sanatçının ruhunda uyandırdığı etkiyle beraber onun iç âleminin gizli yönlerinin sunumunu sağlar.

Karşısındaki nesneye belli bir dikkatle yönelen süjenin objeyle özdeşleşmesi sırasında "gerçekte etki iki yönlüdür: özne kendini nesnede bulurken nesne de özne de yansır." (Timuçin, 2009: 28). Bakılan nesnelerle özdeşleşme durumu aslında "insanın dış dünyaya sezgisel katılımı"dır. (Timuçin, 2009: 28). İsmail Tunalı'ya göre, "Her estetik fenomen, zorunlu olarak bir süje ile ilgilidir. Bu süje bir estetik tavır alma, bir estetik algılama varlığı olarak estetik fenomenin bütünlüğüne, estetik varlığa katılır. Süjenin estetik varlık için vazgeçilmez bir durumu, bir zorunluluğu vardır." (Tunalı, 2016: 18). Zira objeyi değerlendirirken etkin olan öznedeki ruhî süreçtir. Estetik iletişimde nesneye estetik bir değer yükleyen öznenin varlığıdır. Bu süreçte yoğun bir algı ve çağrışım özne oluşur. Algının bir bütünün kavranması olduğunu İsmail Tunalı şu şekilde ifade eder:

"Algı bir bütünün kavranması diye tanımlanır. Burada bütün, duyularımızın sağladığı duyuların gösterdiği kompleks ve bu kompleks'in bellekte bir destek bulması ve böylece, beynin ilgili merkezinde anlamlı bir kavrayışın meydana gelmesi demektir.

... Duyumlarımız, bize dış dünya dediğimiz bir varlığı bildirir, onların aracılığı ile de biz algı dünyasını kurarız. Bu anlamda algı, nesnelere anlam veren, onları anlamlı bir bütün olarak kavrayan bir yetidir. Ve bunun bir sonucu olarak da algı en temel bir bilgi aktı olarak kendini gösterir.

Algı dediğimiz akt, şu halde bize objeleri veriyor. Onun verdiği bu obje, bir gerçekliği gösterir." (Tunalı, 2014: 79).

Dolayısıyla bütün bu etkileşim sürecinden sonra özne nesneye dair estetik yargı ortaya çıkar. Sanatçının estetik yargısı, aslında "nesneye biçtiği değer ifâdesidir." (Cevizci, 1999: 317). Kant'a göre "estetik yargı, doğamızın teorik ve pratik yönlerini birbirine bağlayan, doğa dünyasıyla özgürlük dünyasını uzlaştıran temeli meydana getirir." (Cevizci, 1999: 315). Şair de şiirinde bu algılarını en uygun şekilde sunma, anlatma çabası gösterir. Artık ortaya çıkan edebî eser, bu estetik yargıyı ifade eden tamamlanmış bir bütünlük hâline gelir. Berna Moran bu konuda şunları söyler:

"Anlatılmış duygu, tamamlanmış bir duygudur. Başka şekilde söylersek, duygu anlatılana kadar gerçek anlamı ile duyulmuş değildir, ancak anlatıma kavuştuğu an artık saptanmış belirli bir duygu olmuştur." (Moran, 2008: 105).

Dolayısıyla şairin zihninde şekillenip ortaya çıkan şiirin belli anlam katmanları mevcuttur. Şiirde bu anlam katmanlarının, ayrıntıların tespit edilmesi ile estetik iletişimin nasıl gerçekleştiği ve derinden yüzeye estetik yapının oluşumu anlaşılır. Dolayısıyla bu yaklaşım aynı zamanda okuru şiirin oluşum sürecinin keşfine götürür.

Çalışmamıza konu teşkil eden “Gece Bir Neticedir” şiirinde de geceye dair izlenimler şiirsel dinamikler olarak şairin estetik yargısını belirler. Şiirde önce gecenin süje karşısındaki varlığı, sonrasında ise, süjenin gece karşısındaki tavrı sergilenir. Cahit Sıtkı Tarancı geceye dair estetik yargısını şiirinin sonunda “Gece bir neticedir.” şeklinde belirtir. Şair, şiirin başından sonuna kadar ise, aslında geceye dair bu estetik yargısının izâhını yapar gibidir. Bu izlenimler şiirin adı olmuştur aynı zamanda. Şairin dünyasında artık parçalanmışlıklar bütüne, karmaşa dengeye dönüşmüş ve estetik bir yapı olan şiir yeni bir terkiplerle ortaya çıkmıştır.

1. Estetik Süreç: Nesnedeki Görünüş ve Şairin İlgisi, Nazar-ı Dikkati

Estetik süreçte şairin dikkatini yönelttiği bir nesnesi ve onun belli bir değeri söz konusudur. Şair için dışarıdaki evren, fenomenlerin görünüşü estetik iletişim için birer uyarıcı mahiyetindedir. Şair bu aşamada öncelikle nesnedeki bu görünüşü fark eder. Zaten “görünüş, bir şeyin duyularla kavranması”dır. (Tunalı, 2014: 169). Böylece “Gece Bir Neticedir” adlı şiirde de gecenin süje karşısındaki varlığı, gecenin görünümü, niteliği sunulup vurgulanır. Şiirin girişinde şair gecenin kavradığı görünüşünü tasvir ve takdim eder:

“Renkler çekildi işte simsiyah bir saraya
Birbirine müsavi artık her şey: Gecedir.”(Tarancı, 1968: 43).

Bu şekilde geceyi nitelendirerek şiirine başlayan şairin gece tarifi de bellidir. Ona göre gece, renklerin siyah bir saraya çekildiği ve her şeyin birbirine denk olduğu bir zaman dilimidir. Gecenin koyuluğu bütün ayrıntıları yutmuş ve kaynaştırmış, her şeyi müsavi kılmıştır. Çeşitlilikteki karmaşa dinmiş, her şey tek renkte buluşup sadeliğe bürünmüştür. Şair “işte” derken bu duruma işaret edip okurun dikkatini çeker. Sonrasında da yine geceye dair takdimine devam ederken her seferinde gecenin bütün unsurları eşitleyici yönünü pekiştirir. Şair gece vakti her şeyin aynı hizaya, ölçüde görünüşünü dile getirip örneklendirir:

“Geldi minarelerle kuyular bir hizaya;
Ya her şey dev gibidir, yahut her şey cücedir.” (Tarancı, 1968: 43).

Burada sanatçı, aynı zamanda gece vaktinin artık bir içe dönüş, gerçeklerden hayale gidiş zamanı olduğunu da hatırlatır. Artık bu anlarda insan zihninin devlerin cücelerin olduğu masalsı bir âleme hazır olduğunu ifâde eder. Zaten şairin estetik yargısını ortaya koyma yolunda birbirine anlamca bağlı unsurlardan oluşan ve sağlam bir kompozisyonla ilerleyen şiirde, bir zorlu düşünme vaktinin gelmiş olduğu belirtilir:

“Bir sular hücumudur ansızın hafızaya
Bu, başlayan, belki de biten bir işkencedir.” (Tarancı, 1968: 43).

Bu durum suyun boğma ya da suyun arındırma gücünü çağrıştırır okura. Su ile arınma, zihnin berraklaşmasının yanında, suyun hücumu ve insanın boğulur gibi hissetmesine neden olması sezdirilir. Şairin içindeki kargaşa/durgunluk ikilemi de böylece sergilenir. Bu aşamada

şair, belki de nesnesine dair izlenimleri şiire dönüşmeden önce bu girdapta çırpınır ve âdeta işkence çeker gibidir.

Gece vaktinin oluşturduğu atmosfer tanıtılırken şairin hissettiği ve içinde bulunduğu hâl okurun dikkatine sunulur. Şair yalnız kalmış ve düşüncelere yoğunlaşmıştır. Sanatçı, bir muamma karşısındadır, gece ile birlikte içinden çıkılmaz bir bilmeceye dalmıştır:

"Kafalar ayna gibi şimdi bir muammaya
Bu, içinden çıkılmaz bir müthiş bilmedir." (Tarancı, 1968: 43).

Bu sırada korku bir koku gibi havaya karışmış, sükut bir çığ gibi büyüyen düşünceye dönüşmüştür. Yine bu vakitte her hareket yavaşlamış, hızını yitirmiş ve düşünmeye fırsat sağlayacak şekilde usulca, sessizce bir hâl almıştır:

"Korku bir kokudur ki karışmış bu havaya,
Ve sükut bir çığ gibi büyüyen düşüncedir.
Şimdi her kıvılcık usulca, sessizcedir." (Tarancı, 1968: 44).

Şair bu ortamda bir muammanın yansıması, aynası olmuş ve kendi iç dünyasıyla karşı karşıya kalmıştır. Sanki bir an aynanın karşısında bulunma durumu gibi kendisiyle karşılaşmış ve yüzleşmektedir. Bundan sonra bakılan ve görülen değişmiştir, karışmıştır o an. Bakılan kendi içidir, aynadaki yüzü gibi kendi iç dünyasına bakmaktadır şair. Her şey bir muamma onun karşısında. O, iç dünyasındaki bilinmezliklere yol almakta, nesneye dair kendi algılarını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bir kaos ortamı içindedir şair, "ancak 'kaos' da içinde diğer oluşumları barındıran bir varoluş halini gösterir, bu nedenle bir 'hiçlik' noktası değil bir 'varlık' noktasıdır." (Cebeci, 2015: 61). Şiirin oluşumu, onun varlığını belirleme, belki de bir bilmedenin çözümü gibidir. Aynada ayrıntıları fark etmek gibidir şiir gerçeğini keşfetmek. Gecenin sessizliğinde düşünceler büyümektedir. Şair bir başka âleme, şiir âlemine doğru yürümektedir. Gaston Bachelard'a göre "Düşüncelere dalmış insanı saran bu tür düş kurmalarda ayrıntılar silinir, pitoresk olan rengini yitirir, saatler artık ilerlemez ve mekân sınırsızca yayılır." (Bachelard, 1996: 203). Sona ulaşamama korkusu da bu yolda birliktedir şairle. Derindeki mânâyı sezme, sezdirme, anlaşılır kılma mücadelesidir bu. Şiir yolundaki yolculuğunda bir geçiş aşaması vardır. Günden karanlığa karmaşık bir âleme yürüme korkusu, yalnızlık ve kendiyle baş başa kalma, ruhunun derinlikleri ile yüzleşme hâli kendini gösterir. Yalnızlık içine düşen insan ruhu kendi derinliklerine, gizemli bir dünyaya yol alır. Bu bir korku ve şaşkınlık anıdır. Düşsel ve şiirsel bir âlemde kaybolma korkusudur yaşanan belki de. Zihindeki "mahzene inmek, düş kurmak belirsiz bir etimolojinin uzak koridorlarında kaybolmak, sözcüklerde bulunamayacak hazinelerin peşine düşmektir. Çıkmak ve inmek, sözcüklerin içinde bile şairin yaşamıdır." (Bachelard, 1996: 165). "Yalnızlık acı verici bir deneyim olabilmekle birlikte, insanın kendi kendisiyle baş başa kalabilmesi, yaratıcılığa giden yolda önemli bir aşamayı göstermektedir." (Cebeci, 2015: 148). Ruhunda dalgalanmalar yaşarken şair, bu durum şiirin varlığına bir sığınma, bir kaçıışı da beraberinde getirir.

C. G. Jung’a göre “insan yaşamının esas gâilesi, kendi tedavisidir, yani kendi eksikliklerini tamamlamak, çatışmalarını çözümlmek ve zedelenmişliklerinin ıstırabını azaltmaktır. Bunu başarmak, dünyayı, yeniden ve merkezinde kendisi olmak kaydıyla, yani kendi dünyası olarak ‘tamam’ etmektir.” (Jung, 2015: 9). Dolayısıyla gecenin koyuluğunda bütün renklerin denkleşmesi, bütünleşmesi durumu şairi etkilemekte, şair de gece ile bu sebeple bir etkileşim yaşamaktadır. Kendisi gece derinliği ve karanlığında tamamlanmaktadır âdetâ. Bu sırada “Dünyanın sonsuz büyüklüğü ile içtenlikli varlığın derinliği arasındaki uyum” (Bachelard, 1996: 204) oluşmaktadır. Oğuz Cebeci’nin ifade ettiği üzere zaten “özdeşleşim ‘içselleştirme’yle ‘yansıtmâ’nın bir karışımından oluşur.” (Cebeci, 2015: 211). Şiirde geçen gece vaktinin toparlayıcılığı için “Başlar toplandı bir torbaya” ifadesi de bunun bir yansımasıdır. Gaston Bachelard’a göre, böyle bir durumda “İçtenlik mekânı ve dünya mekânı ‘sonsuz büyüklükleri’ aracılığıyla birbirine uyarlı hâle geliyor. İnsanın büyük yalnızlığı derinleştğinde iki sonsuz büyüklük birbirine dokunuyor, birbiriyle kaynaşıyor.” (Bachelard, 1996: 216). Gecenin zıtlıkları birleştiren aynı hizaya getiren yönü şairin onda kendisini bulmasına vesile olur. Zira “insan ruhunun bütünlüğünü temsil eden ‘benlik’ rüyalarda görülen imgelerin kaynağı, zıtlıkların bileşimidir.” (Cebeci, 2015: 230). Karanlığın birleştirici gücü gibi şairin ruhunda çelişen unsurlar birleşir. Böylece süje “obje ile duygusallık bağılılığı” (Tunalı, 2016: 37) kurmuş olur. Geceyi ayrıntıları kapsayan bir bütün olarak kavrar. Burada öznenin “duyusal sonra da tinsel-duygusal bir etkinlikte kavradığı obje değil, tersine kendi ruhsal-tinsel etkinliğidir.” (Tunalı, 2016: 43). Geceye yakınlık duyması, ona ruhsal karmaşaya, iç dünyaya yönelme imkânı sunar.

Sanatçı, gece ile estetik iletişimine bağlı olarak onunla özdeşleşmektedir. Bu şairin gece tarifinde de gizlidir. Yine gece şiiriyettir onun için. Gece, düşüncenin koyulaşmasıdır. Bu koyulaşma ve derinleşmenin neticesinde ise, şiir ortaya çıkar. Şair geceyi dışarıda her şeyin birbirine denk olduğu an olarak nitelendirmektedir. Bu karanlık aynasında, şairin zihninden yavaş yavaş dökülen bütün düşünceler boş bir aynaya yansıyan görüntüler gibi şiirin varlığını şekillendirmektedir. Gecenin karanlığını aydınlatan zihnin ışığıdır. Sanatçı, zihninde irdelemektedir bütün gözlemlerini.

Düşünmek karanlığı aydınlatmak gibidir. Gece günün sonunda düşünmedir. Yaşanmışlıklar üzerine kafa yorma, hatırlama, belirsizlikleri giderme işidir. “Düşünce, objenin süjede yani dış dünyada yer alan tüm varlık, olay, olgu ve oluşların insan zihninde dikkati çeken yönleriyle yansıması ve algılanan bu malzemenin unsurları arasında birtakım mantıkî bağlar, ilişkiler, irtibatlar kurmaktır.” (Çetin, 2015: 22). Düşünme, insanın içindeki labirenti, karanlıkları çözme isteğidir. Günün renklerini koyuluğunda denkleştiren gece de insanın iç dünyasındaki kargaşanın dinmesi gibidir.

Estetik süreç içinde özne ile nesne arasında estetik iletişim gerçekleştikten sonra estetik duygu oluşur. “Estetik duygu, ya da gerçeklik karşısındaki estetik davranış, özne ile nesne arasındaki ilişkinin özel bir biçimidir.” (Doğan, 1975: 30). Mehmet Doğan’a göre “Estetik etkilenme olayı boyunca, gerçeklik, göre göre alıştığımız dış kabuklarından soyulur, olağan zamanlarda görmediğimiz gizlerini, içini açar bize.” (Doğan, 1975: 44) Böylece, şiir boyunca anlatılıp şiirin sonunda geceye yüklenen değer, anlamın ifadesi olur bir nevi. Şiirdeki derin anlamı ortaya koyan estetik yargı bu şekilde sunulur. Bu nesnedeki değer öznede anlamını bulmasıdır. “Değer yargılarının kaynakları da aslında, hoşlanıldığı için ileri sürülen

niteliklerdir.” (Moran, 2008: 322). Şairin de şiirinde gecenin belli niteliklerini ön plâna çıkardığı görülür. Zaten, “estetik süje, bir estetik objeyi kavrarken ondan haz duyarken bu estetik obje karşısında tavır almış olur.” (Tunalı, 2016: 23). Gece her şeyin denk olup birbiriyle bütünleşmesi, bir nevi insan zihninde bütün parçaların, ayrıntıların bütünleşip tamamlanmasıdır. Böylece şair geceyi düşünce ve insan zihni ile özdeşleştirir. Aynı zamanda düşüncelerin koyulaştığı gece vakti, şiir yazma yolculuğuna çıkan şairin kendisi hâline gelir.

Böylece, bir özdeşleşme yaşayan ve estetik iletişimi neticesinde gecenin bazı niteliklerini ön plana çıkaran şair, bu aşamada nesnesine dair bakış açısının çerçevesini çizer, estetik yargısını da sezdirip işaret eder.

2. Estetik Sonuç: Öznedeki Algı ve Estetik Forma Dönüşüm

Şair düşünen ve etkilenen bir varlıktır, ruhtur. İsmail Tunalı’ya göre, “Bir yandan seyrettiğimiz obje, estetik olarak algıladığımız nesne, real bağlantılarından koparken, öte yandan da bu nesneyi estetik olarak algılayan süje, ben kendini bu estetik algıya verir, onda merkezileşir ve bu merkezileşme içinde böylece öbür akt’lardan ve o akt’ların verdiği obje ilişkilerinden kurtulmuş olur.” (Tunalı, 2014: 85). Gördüklerinin iç dünyasındaki neticesini, yansımalarını ortaya koyup estetik yargısına göre geceyi tanımlar. Gece ile birlikte dış yaşamdan iç yaşama yol alan şairde kapsanan gece varlığı ve ona dair estetik kanaat belirir. İçsel yaşam estetik yargıya dönüşür ve şairin geceden etkilenen ruh hâli, etken geceye akseder. Şaire göre, günün sonunda sanki bir elin tuttuğu torba içinde her şeyin buluşması gibi gülen için de ağlayan için de bütün farklı unsurları koyuluğunda birleştiren denkleştirici gece vakti gelmiştir, ikisi de neticede aynı geceye kavuşmuştur. Böylece özne ve nesne arasındaki estetik iletişim bağlamında gecenin tanımı de karşımıza çıkar:

“Bir torba tutmuş gibi boşlukta bir el güya
Gülen, ağlayan başlar düştü aynı torbaya,
Gece bir sebep değil belki bir neticedir.” (Tarancı, 1968: 44).

Bütün gün nesneleri seyreden şairin zihninde de artık durulma ve berraklaşma başlar, çünkü dikkat iç dünyaya yönelmiştir şimdi. Gözü yoran ayrıntıların yorgunluğu dinmiştir. İşte bu anlar şairin estetik yargısının, tavrının da ortaya çıktığı anlardır. Günün geceye kavuşmasıyla birlikte şairin farklı izlenimleri de şiirin hüviyetinde ve hür dünyasında dengeye kavuşur:

Şiirde İkili Karşıtlıklar ve Anlam	
Gündüz	Gece
Kargaşa, ayrıntıların hengamesi	Ayrıntıların denkleşmesi, kaynaşması
Algıların bulanıklığı	Şiirin varlığında bütünleşme

Gece şairin gördükleri arasındaki mesafeler kalkmıştır, bundan sonra bakıldığında şiirin anlamlı yolu görünür.

Büyük dış âlem, kainat ve insanın küçük iç âlemi arasındaki ilgi açısından bakıldığında önce kapsayan gece unsurunun varlığı sonrasında ise, kapsanan gece unsurunun varlığı şiirde kendini gösterir. Dolayısıyla özne-nesne iletişimde gecenin görünüşünden sonra gecenin iç dünyadaki görünümü, yansıması ortaya çıkar. Gecenin süjedeki görünümü bilmece, koyulaşan tefekkür, düşünce zamanıdır. Gece bazı duygulara temas etmesi bakımından şiirin açığa çıkma zamanı, uzun bekleyişin bir neticesidir. Gaston Bachelard’a göre, “Gecenin sonsuz büyüklüğü karşısında şair bize, içtenlikli derinliklerin yolunu gösterebilir.” (Bachelard, 1996: 203). Böylece, “dışardaki içerdelik” (Bachelard, 1996: 230) ortaya çıkar. Burada gecenin önce dış âlemden sonra iç âlemden yansıması durumu söz konusudur. Âlemdeki varlık, büyük evren gecenin yerini, sonraki aşamada varlıktaki âlem küçük evren gece alır. Gece bu sebeple bir neticedir ki dış dünyanın şairin iç dünyasından geçirilip ortaya çıktığı andır, yaşanmışlıkların neticesidir. Dolayısıyla şair, düşünen bir varlık, bir zihin olarak gece ile kaynaşır. Her şeyin birbirine denk olduğu an, şairin ilhamının, estetik ortamının ve kurmaca âleminin olduğu zamandır. Yeni bir ortamın, şiir yazmaya müsait zamanın adıdır gece. Gece şiirin ortaya çıktığı andır, neticedir. Şairin duygularının gece gibi karışıp yoğunlaştığı koyulaştığı an, aslında duygunun yoğunlaştığı, derinleştiği şiirdir. Gece çağrışımlara müsait zamandır. Gece yazmak için sadece bir sebep değil bütün çağrışımların, yaşanmışlıkların şiir hâline geldiği, vücut bulduğu neticedir.

Günden geceye geçişle birlikte “dışarıdaki içerdelik” tamamlanarak şiirin oluşumuna zemin hazırlanır. Gece, dış ortam olarak o ortamda hayallerin açığa çıkması için belki bir sebeptir, ama nihayetinde iç dünyanın dışa aksetmesi açısından bir neticedir. Yani şairin dediği gibi “Gece bir sebep değil, belki bir neticedir”. Bu özne şair ve nesne gece arasındaki estetik iletişimin bir tezahürüdür. Önce aydınlıkta nesneye dair izlenimler oluşur şairde ve gece karanlığında ise, şiirin ışığı çıkar ortaya. Gecenin renklerin üzerini örtmesi gibi yüzeysel yapı da şiirde mânâyı örter. Gece aynı zamanda ayrıntıları karanlıkla eşitleyip şiir gibi bir terkipte bütünleştirir. Gece ile gündüz zıtlığı gibi hayallerin neticesi gerçekle yüzleşme iken, gerçeklerden kaçmanın neticesi de hayal âlemi, şiirin büyümlü atmosferi, ortaya çıkan şiirin kendisidir.

Böylece geceye dair izlenimler estetik bir şiir formunda sunulur. Şair nesnesine anlam yükler aynı zamanda ve kelimelerin duygu ve düşünce değerinden hareketle anlam dünyasını örür. Şairin gecenin anlamına dair onunla ilgili estetik yargısını ifade eden şiiri ortaya çıkar. Dolayısıyla bu aynı zamanda şiirin oluşum sürecinin keşfidir. Şiirin de gün boyu verilen çabanın neticesindeki gece gibi ortaya çıkışı belirtilerek “Gece bir neticedir” düşüncesi muhtevasıyla birleştirilir. Böylece şair nesnesine dair estetik yargısını sunan şiirinin oluşumunun bütün aşamalarını da okurla paylaşmış olur:

Şiir Ekseninde Şairin Dış Âlemden İç Âleme Yolculuğu

Gece vakti renkler, görüntüler birbirine karışıp denkleşir. Düşüncelerin birbirine karışmasıyla karmaşa hâli oluşur, sonrasında dengeye koymaya çalışma durumu ortaya çıkar. Önce her şey karışmış görünür, sonra bir düzen yakalanır. Gece her şeyin birbirine karışmasını sağlar, ama sonrasında aslında şairin belirttiği gibi “gülen ağlayan başlar”, “devler cüceler” aynı duruma gelir. Gece böylece bir sebep olmaktan ziyade, bir netice olarak karşımıza çıkar. Önce bir sebep gibi her şeyi karıştırır da aslında bir çözüme ulaştırır dengeyi sağlar. Bu yönüyle o, düzenleyici bir neticedir. Şair de şiir yolunda gece vakti günün farklı renklerinden koyuluğa ulaşma gibi karmaşadan neticeye yol alır. Gece, özneyi dış yaşamdan içsel yaşama doğru hareket ettirir.

Günün geceye dönmesi ile gün boyu süren telâş ve yorgunluk da gün sonunda dinlenme zamanı ile neticelenir. Yine, gündüz yapılan işler ve çaba hakimken, gece yapılanlar üzerine düşünme durumu ortaya çıkar. Mutlu ya da mutsuz başların yastığa düşüp yaşamı değerlendirdiği anlar gibi, şair de gün boyu gözlemlerini yapmış, gece ise, bu gözlemlerini damıtmış, berraklaştırmıştır düşünmeye fırsat sunan karanlıkta. Çünkü artık özne, bundan sonra dışarıyı değil, iç dünyasını seyretmektedir. Günün sona ermesi gibi şiir de varlığına kavuşmuştur. Netice bir işin sonuçlanmasıdır. Bütün gün ayrıntılarla boğuşan şair de artık neticede peşinden koştuğu estetik varlığına, yani şiirine erişmiştir. Dolayısıyla şair önce gecenin niteliklerini, geceye dair ayrıntıları sıralamış, sonra da geceyi tanımlamıştır. Böylece gecenin insan ruhuna nüfuzu, onun düşüncesine kattığı anlam şiirde hayat bulur.

SONUÇ

Şiiriyetin sağlanmasında belli temel bileşenlerin işlevi söz konusudur. Şair şiirine temel teşkil eden nesnesine dair algılarını sunarken aslında olgudan hareketle bir kurgu yapar. Bu şekilde estetik yargı ve algısal gerçeklik ortaya konulmuş olur. Çalışmamıza konu olan “Gece Bir Neticedir” adlı şiirde de duygu ve düşüncelerin estetik bir tarzda sunulduğuna şahit oluruz.

Şiirde geceye yüklenen değerın anlamın ifâdesi olduğu görülür. Gecenin günün sonu, neticesi olması gibi şiir de gözlemlerin algılara dönüşümünün sonucu olarak karşımıza çıkar. Şair gece vakti nesnelere dair bütün gözlemlerini yansıttıktan sonra asıl estetik görüşünü sunar ki bu da gecenin bir netice olmasıdır.

Gece günün sonu, terkibi, şiir de malzemenin inşa edilmiş kurgulanmış hâlidir. Gecenin ayrıntıları kaynaştırması gibi, sanat eserinde de temel zıtlıklardan bir dengeye ulaşılır. Gece insanın düşüncesi gibidir, önce bulanır sonra netleşir. Şair gündüz ruhuna etki eden unsurları, hisleri ve fikirleri ile kaynaştırır. Şiirde gecenin koyuluğunda denkleşen varlıklar gibi yaşamdaki zıtlıklar bütünleşir. Böylece şair bir dış âlem ve iç âlem dengesi kurar. Şiirdeki mânâ düzlemi gece gibi ayrı ayrı parçaları birleştirir. Şair derleyip toparlar izlenimlerini şiirinde.

Şiir bir inşa mücadelesi ve bu mücadelenin bir neticesidir. Şair geceye dair kendi algısını en uygun ifâdelerle sunmaya çalışır. Farklı unsurların bir torbaya atılıp karışma durumu gibi, gece vakti de bütün zıtlıkları kapsayıp bütünleştirir. Her şeyin dışarıda denkleştiği vakit gecedir, bu kaynaşmada şairin iç dünyasından süzülüp ortaya çıkan şiir ise, gece gibi bir neticedir. Şair gece ve ruhu arasında ilgi kurmaktadır. Gece hayatın, yaşanmışlıkların bir neticesidir. Günün sonundaki gecenin varlığı yaşananlar üzerine sonradan düşünme gibidir. Gece bir sebep değil, kendi yaşanmışlıkları üzerine düşünmenin adıdır. Gecenin koyuluğu gibi insanın zihni de derin bir kuyu gibidir. Gece önce karmaşa ve düşünce hâli sonra da dengeleme hâlidir. Şair de böylece nesnesini estetik yargısına göre nitelendirir ve tanımlar.

Her şeyin birbirine müsavi olduğu gecenin karanlığında ve yoğunluğunda şairin zihnindeki anlamsızlıklar ve kaos artık bir anlama ve dengeye ulaşır ki sonuçta bir estetik yapı “Gece Bir Neticedir” şiiri doğar. Önce estetik iletişim oluşur, sonra buna bağlı olarak estetik yargıya dair şiirin kendi varlığı ve anlamı. Gözlemler yeni bir atmosferde şekillenerek şiire dönüşür ve şairin estetik izlenimini ortaya koyar. Böylece, özne ile nesne arasındaki estetik iletişim bağlamında gecenin tasviri ve tarifi okura sunulur.

KAYNAKLAR

- Bachelard, Gaston (1996). Mekânın Poetikası (Çev: Aykut Derman). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bozkurt, Nejat (1995). Sanat ve Estetik Kuramları, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Cebeci, Oğuz (2015). Psikanalitik Edebiyat Kuramı, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cevizci, Ahmet (1999). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çetin, Nurullah (2015). Şiir Çözümleme Yöntemi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan, Mehmet H.(1975). 100 Soruda Estetik, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Heidegger, Martin (2007). Sanat Eserinin Kökeni (Çev. Fatih Tepebaşılı), Ankara: De ki Basım Yayın.
- Jung, C. G. (2015). Dört Arketip, İstanbul: Metis Yayınları.
- Moran, Berna (2008). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (1968). Ömrümde Sükût, Ankara: Bilgi Basımevi.
- Timuçin, Afşar(2009). Sorularla Estetik El Kitabı, İstanbul: Bulut Yayınları.
- Tunalı, İsmail (2014). Sanat Ontolojisi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Tunalı, İsmail (2016). Estetik, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ülken, Hilmi Ziya (1958). Felsefeye Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.